

BREVIA

Tähelepanekuid Eru lahe loosaarte haudelinnustikust aastaist 1986–2005

Linda Metsaorg¹, Meelis Allemann² & Kaja Peterson^{3*}

¹Pk. 4, Turbuneeme k, Kuusalu vald, Harjumaa 74707, ²Vihasoo k, Kuusalu vald, Harjumaa 74703, ³Suvila 27a-1, Tallinn 10912

*E-post: Kaja.Peterson@seit.ee

Põhja-Eestis, Soome lahe lõunarannikul leidub ligikaudu sada saart. Paraku on aga sealse linnustiku uurimise võimalused ornitoloogidele ja linnuhuvilistele olnud piiratumad kui näiteks Lääne-Eesti saartel ja laidudel. Oli ju Soome lahe lõunarannik endise Nõukogude Liidu riigipiir ja range liikumiskeeluga tsoon enam kui viiskümmend aastat. Soome lahe saarte linnustiku uurimine on olnud eelkõige ekspeditsiooni-põhine. Siinkohal tasub meenutada toonase TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi spetsiaalseid ekspeditsioone O. Renno juhtimisel aastatel 1971–1975 (Renno, 1976) ja J. Aua juhitud ekspeditsiooni 1991. aastal. Hiljem on korraldatud loendusi teatud saarte rühmas, näiteks Kolga lahe saartel T. Leito ja E. Mägi (Leito & Mägi, 2002). Viimase suurema ekspeditsiooni Eru lahe loodudele korraldas Eesti Ornitoloogiaühing 20. juunil 2007. a., mil sealset linnustikku inventeerisid Leho Luigujõe, Monika Laurits, Hannes Pehlak ja Triin Ivandi.

Eru laht asub Pärisepa ja Käsmu poolsaare vahel Lahemaa rahvusparkis, Kuusalu vallas Harjumaal. Eru lahe lõunaosas paikneb kolm suuremat saart: Kasispea Suur-, Keskmine ja Väikelood – kokku 2,1 ha. A. Loopmanni (1996) koostatud Eesti meresaarte nimestikust võib Eru lahe lõunaosas leida koguni kuus saart. Lisaks kolmele nimetatule märgib A. Loopman veel kolme nimetatud saarekest, millest kaks asuvad Loobu jõe suudmest idas ja üks loodes. Kohalikud elanikud nimetavad saarteks kolme loosaart, nimetuid saarekesi peetakse pigem veest välja ulatuvateks kruusa- ja liivaseljandikeks kui omaette saarteks.

Veesügavus on loodude ümber erinev – Väike ja Keskmise loo ümber 0,2–0,4 m, Suurloo lähedal aga 2,5–5,2 m. Paguvee ajal on võimalik Väikeloole pääseda jalgsi, teistele saartele paadiga. Kuigi Eru lahe lõunaosas Loobu jõe suudmealal on merepõhi mudane ja seal laiuvad avarad pillirooväljad, on loodude ümbrus kivine, kõvapõhjaline ja liivane. Loodude ja roostiku vahelisel alal paljandub paguveega liivaseljäandik. Rände ajal peatub sellel loosaarte ja lahe roostiku vahelisel alal tuhandeid rändlinde.

Kasispea külale kõige lähema saare Väikeloo tunneb ära suure pihlaka ja punase leedri järgi. Saare rannavööndit ümbritsevad kivid, rand on kruusane, saare keskosa rohustunud. Keskmise loo on lage, puud ega põõsaid seal ei kasva, rand on kruusane, saare keskosa kõrgus veepinnast suhteliselt madal. Suurlool kasvab üksik mänd ja vähemalt 10 haaba. See on kolmest saarest “kõige merelisem”, kuivõrd seda ümbritseb sügavam meri kui teisi saari. Samuti asub see inimasustusega randadest, nagu Kasispea, Vihasoo ja Eru, kaugemal kui teised saared.

Eru lahe loodude linnustikku on uuritud juba pikemat aega, kuid suuresti tänu paari kohaliku inimese initsiatiivile. Lindude loendusi ja rõngastamist on Eru lahe loosaartel aastast 1976 kuni tänaseni läbi viinud Meelis Allemann Vihasoo külast ning aastast 1986 kuni tänaseni L. Metsaorg Turbuneeme külast koos abilistega. Aastatel 1970–1972 käis loosaartel Mati Kahru (1971, 1972). Loendused on olnud ühepäevased. Nende käigus on registreeritud kõik saarel ja selle ümbruses tegutsenud liigid, loendatud nende pesad ja rõngastatud pesapoegi. M. Allemann on loendanud kolmel saarel vaid kahe arvukamalt pesitseva liigi – külmnokk-luige ja haha pesi ning registreerinud juhuslikke vaatlusi läbi aasta. L. Metsaorg koos abilistega on pesitsemise kõrgperioodil juuni alguses saari külastades registreerinud kõik liigid ja nende leitud pesad ühe-kahe päeva jooksul. Käesolevas ülevaates on kasutatud L. Metsoru ja M. Allemanni käsikirjalisi ja K. Petersoni (1995) avaldatud andmeid.

Ühest küljest on uurijate huvi äratanud lindude suhteliselt suur arv väikeste saarte kohta, teisalt jälle saarte suhteliselt hea ligipääsetavus uurijatele. Võib öelda, et Kasispea loodude haudelinde on loendatud enam kui 20 aasta vältel, 1986–2005. Selle aja jooksul on toimunud rida

muutusi linnustiku koosseisus ja erinevate linnuliikide haudepaaride üldarvus. Kolmel loosaarel on vaadeldud ajavahemiku 1986–2005 jooksul registreeritud kokku 15 linnuliigi pesitsemine: Väikelool kümme, Keskmisel lool kümme ja Suurlool 14 (tabel 1). Kõige arvukamaks liigiks on kõigil saartel olnud hõbekajakas (*Larus argentatus*), kelle haudepaaride arv on kolmel saarel kokku ulatunud ühel aastal 253 paarini (2004. a.). Aastatel 1993–2006 on saartel rõngastatud kokku 1458 hõbekajaka pesapoega, kelle kohta on laekunud taasleiuandmeid Lätist, Leedust, Poolast, Taanist, Saksamaalt, Itaaliast, Rootsist ja Soomest. Teiseks arvukamaks haudelinnuliigiks on kühnokk-luik (*Cygnus olor*), kelle paaride arv kolmel loosaarel kokku tõusis 2004. a. 58-ni. Kolmandal kohal on kalakajakas (*Larus canus*), kelle pesitsemine siin on olnud väga kõikuv. Näiteks 2004. a. pesitses Väikelool 11 paari, kuid järgmisel aastal mitte ainsatki paari. Samuti ei pesitsenud kalakajakat aastatel 1987, 1988 ja 2004 Keskmisel lool ning aastatel 1986–1988 ja 2004. Suurlool. M. Allemanni andmetel pesitses naerukajakas (*Larus ridibundus*) viimast korda loosaartel 1978. a. Samas rõngastas ta veel 1976. a. kümme, 1977. a. 119 ja 1978. a. 499 naerukajaka pesapoega. Alates 1979. a. ei ole see liiki enam neil saartel pesitsenud. Samuti on rõngastusandmete põhjal teada, et randtiir (*Sterna paradisea*) pesitses loosaartel viimati 1977. ja 1978. a., mil M. Allemann rõngastas vastavalt 18 ja 25 pesapoega. Hahk (*Somateria mollissima*) on end koduselt tundnud Keskmisel ja Suurlool, pesitsedes neil 2003. a. maksimaalselt vastavalt 7 ja 20 paarina.

Pesitsevate lindude arvukus oli suurim 2004. a., mil kolme saarel kokku loendati 370 linnupesa. Viimasel viiel aastal (2001–2005) on saarestiku haudelindude koguarvukus püsinud 300 paari ümber.

Peamisteks lindude pesitsusedukust piiravateks faktoriteks näivad olevat üleujutused ning pesade rüüstamine teiste liikide poolt. Näiteks aastatel 1996 ja 2002 ebaõnnestus Väikelool sisuliselt kõigi lindude pesitsemine, kuna rannale suhteliselt lähedase saarena asus sinna kevad-talvel elama rebane, kes pesad rüüstas. 2000. a. hävisid Väikelool pesad aga saart räsitud tormi tõttu, mis saarekese mai lõpus üle ujutas.

Table 1. L. Metsaoru (1986-1988. a. ja 2003-2006. a.) ja M. Allemaa (1995-2002. a.) andmed Eru lahe Loosaarte haudelinnustiku kohta ("-" – loendust ei tehtud; "0" – liiki ei leitud)

Table 1. The number of breeding pairs on islets of Eru bay ("-" denotes that no count was carried out during the particular year; "0" denotes that no nests were found during counts).

Liik / Species	Paaride arv aastati / No. of breeding pairs yearly																			
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Väikelood																			
CYGOLO	5	3	1	14	8	12	7	0	0	12	5	5	7	12						
ANAPLA	1	0	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	2
ANACLY	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	0					
AYTFUL	8	5	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	1					
SOMMOL	0	0	0	0	0	8	0	0	2	2	0	0	0	0	0					
MELFUS	1	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0					
HAEOST	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	0					
LARCAN	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	11	0					
LARARG	30	42	48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	54	53	71					
LARMAR	1	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	1					
Kokku / Total	46	57	52	14	8	20	7	0	2	14	5	61	73	87						
	Keskmine Lood																			
CYGOLO	0	1	1	1	3	1	6	1	-	8	16	4	4	7						
ANAPLA	0	3	1	-	-	-	-	-	-	-	0	1	1	1						
AYTFUL	2	7	2	-	-	-	-	-	-	-	0	0	2	2						
SOMMOL	0	1	0	4	5	3	1	3	-	4	3	7	4	5						

MERMER	0	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0
MERSER	0	0	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	1	0
PHACAR	0	0	0	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0
LARCAN	18	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	12	0	0	0
LARARG	120	66	90	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64	74	65	123	
LARMAR	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	10	1	
<i>Kokku / Total</i>	142	81	98	5	8	4	4	7	4	4	0	12	97	100	87	139		

Suurlood

CYGOLO	-	-	-	36	20	34	12	12	36	-	44	8	13	47	41
ANAPLA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	6	4	-
ANACLY	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	0	-
AYTFUL	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	3	-
AYTMAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-
SOMMOL	-	-	-	9	23	14	5	7	7	-	18	2	20	10	2
MELFUS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-
MERMER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-
MERSER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	1	-
HAEOST	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	0	0	0
LARRID	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-
LARCAN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	26	0	-
LARARG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73	99	135	-
LARMAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	10	-
<i>Kokku / Total</i>	0	0	0	45	43	48	17	43	43	0	62	111	172	210	43

Rannaäärsete pesade üleujutamine on tavaline pesade hukkumise põhjus kõigil kolmel loosaarel.

Läänemeres laialdaselt levima asunud kormoran (*Phalacrocorax carbo*) ilmus Kasispea loodudele esimest korda pesitsema 1997. a., mil kaks paari rajasid pesa Keskmise loo rannakividele. Tookordne pesitsemine ebaõnnestus, kuna vesi ujutas pesad üle. Järgnevatel aastatel pole kormorane pesitsemas leitud, kuid linnud peatuvad loosaarte kividel nii kevad- kui sügisrände ajal (20.06.07. loendati Eesti Ornitoloogiaühingu ekspeditsiooni käigus Suurloodil 123 ning Väikeloodil kuus kormoranipesa). Huvitavamatest leidudest tuleks nimetada ka kanada lagle (*Branta canadensis*) ebaõnnestunud pesitsemist Väikelool 1994. a.

Eru lahe linnustikulist väärtust on hinnatud rahvusvahelisel tasemel, mille tunnistuseks on lahe ja loosaarte arvamine Euroopa Liidu tähtsusega linnualaks (kood EE073) (Kuus & Kalamees, 2003). Eru lahe linnuala kuulub Lahemaa linnuala koosseisu ja kaitstakse Lahemaa rahvusparki kaitsekorra alusel.

Kirjandus: Kahru, M. 1971. Linnuvaatlusi Eru lahel. Eesti Loodus 1: 43. – Kahru, M. 1972. Tööjaotus vartidel. Eesti Loodus 3: 173. – Kuus, A. & Kalamees, A. (koost.) 2003. Euroopa Liidu tähtsusega linnualad Eestis. Eesti Ornitoloogiaühing, Tartu. – Leito, T. & Mägi E. 2002. Linnustik. Peil, T., Ratas, U. & Nilson, E. (toim.), Alasti maailm: Kolga lahe saared: 38-41. Tallinna Raamatutrükikoda, Tallinn. – Loopman, A. 1996. Eesti meresaares nimestik. Eesti Vabariigi Keskkonnaministeerium, Info- ja tehnokeskus, Tallinn. – Peterson, K. 1995. Eru lahe loodude linnustik. Peterson, K. (toim.) Eesti Looduseuurijate Seltsi Aastaraamat 76.: 175-178. Teaduste Akadeemia Kirjastus, Tallinn. – Renno, O. 1976. Aviofauna of the islands in the southern part of the Gulf of Finland. Ornis Fennica 53: 128-131.